

At greina og tulka eina stuttsøgu

Tað er umráðandi at hava í huga, tá ið tú greinar og brúkar ein frymil, at frymilin bara er eitt hjálparamboð. Frymilin er ikki lagaður til eina ávísa søgu, tí kann tað væl vera, at ikki alt, sum er nevnt í frymlinum, er at finna í eini søgu. Brúka frymilin soleiðis, at hann hóskar júst til tína søgu og legg tað afturat, sum tú heldur, er viðkomandi fyri tína greining.

GG. *Minst altíð til at vísa á dømi í stuttsøguni og at grundgeva fyri tínum uppáhaldum.*

Nøkur orð og hugtøk í frymlinum eru litað *blá* og skrivað við skákskrift. Í høgra bredda standa orðafrágreiðingar til hesi orð og hugtøk.

Byrjan

Les søguna væl og virðiliga ígjøgnum.

- Kanna ókend orð í orðabók
- Greina fløkjasligar setningar

Um tekstin

Greið frá tí, sum tú veitst um tekstin, so sum

- hvat slag av teksti er talan um
- hvør hevur skrivað hann
- nær hann er skrivaður og givin út
- forlagið, sum gav út

Søgugongdin

Greið frá, hvør kjarnin í søguni er (t.e. søgugongdin stytt til fáar reglur).

© Lydia Didriksen og Nám

Søgubygging

Greið frá, hvussu søgan er bygd upp.

- Er søgan t.d. sett saman av brotum, skiftir hon í tíð, ella er hon í tíðarrøð (t.e. kronologisk)?
- Er søgan skipað við eini byrjan, einari miðju við hendingum og einum enda?
- Ella byrjar hon *in medias res*?
- Hvar er hæddin ella vendin í søguni?
- Er søgan long, er hent at býta hana sundur í partar og gera yvirskriftir. Eisini ber til at gera eina spenningsfarmynd, ið vísir, hvussu spenningurin í søguni er bygdur upp.

Orðafrágreiðingar

Inmedias res (úr latíni): byrjar mitt í hendingunum.

Frásøgufólk

- Er søgan skrivað í 1., 2. ella 3. persóni?
- Hvør sigur hesa søguna?
- Greið frá sjónarhorninum. Eru persónarnir lýstir
  - innanífrá
  - uttanífrá ella
  - bæði innanífrá og uttanífrá
- Hvønn týdning hevur sjónarhornið fyri søguna?

Tíðin

Frásagnartíð

- Nær er søgan skrivað?
- Er søgan skrivað í nútíð ella tátíð?

Søgutíð

- Nær fara hendingarnar í søguni fram? Vís á fyribrigdi í tekstinum, sum geva grundir fyri tíni tíðarfesting.
- Hvussu long er søgutíðin? Tað er tíðin, sum gongur frá søgan byrjar, og til hon endar.
- Eru afturlítandi brot í søguni?
- Um søgan er long, er hent at tekna eina tíðarlinju av søgugongdini.

Lesaratíð

Ber saman hendingar/umstøður í søgutíðini og tíðini nú og greið frá, hvat er øðrvísi nú. Kundi henda søgan eins væl farið fram í dag? Grund gev fyri tínum sjónarmiðum.

Stað

Hvar fer søgan fram? Greið frá tí, sum tú veitst um staðið/støðini.

- Hvar eru persónarnir staddir?
- Verða støð nevnd við navni?
- Ella ber til at gita ígjøgnum upplýsingar, hvar søgan fer fram?

© Lydia Didriksen og Nám

Persónslýsingar

Lýs teir týdningarmestu persónarnar í søguni.

- Greið frá tí, sum tú veitst um teir (útsjónd, eginleikar, arbeiði, familju, fíggjarligar umstøður, samfelagsstætt o.s.fr.).
- Hvør er høvuðspersónurin?
- Hvørjir eykapersónar eru?
- Greið frá sambandinum ímillum persónarnar, um tað er viðkomandi fyri søgugongdina.

Sosiala umhvørvið

Í summum søgum hevur sosiala umhvørvið týdning fyri stríðið í søguni.

- Hvar starvast persónarnir?
- Hvørjari stætt hoyra teir heima í?
- Hevur teirra støða í samfelagnum týdning fyri søgugongdina?
- Elvir teirra støða til stríð í søguni? Hvussu?

Málið og skrivingarlagið

Hvussu er málið í søguni?

- Er málið gerandisligt ella háfloygt?
- Er stílurin knappur við stuttum setningum?
- Er stílurin tungur við longum og dreivutum setningum?
- Verður skift ímillum stuttar og langar setningar?
- Hvat verður serliga væl lýst (náttúra, persónar, samfelag ella annað)?
- Eru serlig málslig eyðkenni fyri skrivingarlagið?
- Hvussu er huglagið í søguni? Kanna t.d. lýsingarorðini.

Myndamál

Eru *myndamál* og *samanberingar* í søguni? Vís á dømi í tekstinum

Orðafrágreiðingar

Myndamál: Flyting av orði úr einari flokking í aðra, soleiðis at orðið fær eina merking. Dømi: Hann er ein arbeiðshestur.

Samanbering: Skúlin er sum eitt fongsul.

Tulking og tema

Tak saman um tað, sum tín greining vísir. Vert er at geva hesum serligan ans, tá ið tú tulkar:

- Hvønn týdning hevur heitið á søguni?
- Hvørjir mótsetningar eru í søguni?
- Hvat skapar spenningin í tekstinum, og hvør er uppi ímóti hvørjum?
- Eisini kanst tú kanna, hvat persónar ella fyribrigdi umboða í søguni.
- Somuleiðis kunnu ímyndir og myndamál leiða til tulking og tema.

Millumtekstleiki

Er nakað millumtekstasamband í søguni?
Kennir tú aðrar tekstir (yrkingar, myndir, filmir ella annað), ið viðgera sama evni? Greið frá teimum.

© Lydia Didriksen og Nám

Boðskapur/hugburður

Hevur søgan ein serligan boðskap til lesaran?

Tín hugsan

Hvat heldur tú um hesa søguna? Grundgev fyri tínum sjónarmiðum. Er henda søgan viðkomandi fyri okkum í dag? Hví/hví ikki?

© Lydia Didriksen og Nám

At greina og tulka eina yrking

Tað er umráðandi at hava í huga, tá ið tú greinar og brúkar ein frymil, at frymilin bara er eitt hjálparamboð. Frymilin er ikki lagaður til eina ávísa yrking, tí kann tað væl vera, at ikki alt, sum er nevnt í frymlinum, er at finna í eini yrking. Brúka frymilin soleiðis, at hann hóskar júst til tína yrking og legg tað aftur at ella burturúr, sum tú heldur ella ikki heldur, er viðkomandi fyri tína greining.

GG. *Minst altíð til at vísa á dømi í yrkingini og at grund geva fyri tínum uppáhaldum.*

Nøkur orð og hugtøk í frymlinum eru litað *blá* og skrivað við skákskrift. Í høgra bredda standa orðafrágreiðingar til hesi orð og hugtøk.

Byrjan

Les yrkingina fleiri ferðir ígjøgnum.

- Les hana innantanna og les hana upp
- Kanna ókend orð í orðabók
- Greina fløkjasligar setningar

Um tekstin

Greið frá tí, sum tú veitst um yrkingina, so sum

- hvør hevur skrivað hana
- nær hon er skrivað og givin út
- forlagið, sum gav út
- hvørjum hon er ætlað (móttakari)
- hvør ætlanin er við henni (slag av yrking og endamál)

© Lydia Didriksen og Nám

Kjarnin

Greið frá, hvør kjarnin í yrkingini er (t.e. innihaldið stytt til fáar reglur).

Bygging og innhald

- Hvussu er yrkingin bygd upp ella sett saman? (Er hon t.d. býtt upp í ørindi, ella er hon ein heild?)
- Er hon *klassisk* ella *modernað*?
- Er yrkingin *lýrisk* ella *episk* ella bæði?
- Hvat verður yrkt um? T.d. kenslur, huglag, fosturlands- ella náttúrualsk, persónar, persónlig sambond, politikk, samfelagslig viðurskifti, átrúnað, ella sigur yrkingin kanska eina søgu?
- Hvat sigur heitið á yrkingini um innihaldið?
- Minst til at kanna endan á yrkingini. Har sæst ofta ein samanumtøka ella ein niðurstøða.

Røddin í yrkingini

- Er røddin óbeinleiðis (eingin persónur) ella beinleiðis til staðar í yrkingini t.d. sum eitt *eg* ella sum ein 3. persónur *hon* ella *hann*?
- Vendir frásøgu fólkið sær beinleiðis til lesaran ígjøgnum eitt tú?

Tíð og stað

- Kanna, um yrkingin er knýtt til ávísa tíð ella tíðarskeið.
- Kanna, um yrkingin er staðbundin.

Snildir og mál

- Eru *rím* í yrkingini?
- Eru *endurtøkur* av ávísum orðum ella setningum?
- Hvørjar orðaflokkar er dentur lagdur á?
- Eru serlig orð í yrkingini?
- Eru *jalig* ella *neilig* orð, ið hava týdning? T.d. lýsingar-, navn- ella sagnorð
- Hava orðini *hjátýdningar*? Ella eru tey *ítøkilig*?
- Er myndamál nýtt í yrkingini?
  - *Myndburðir*?
  - *Samanberingar*?
  - *Sálarkveiking*?
  - *Persónsgerð*?
  - *Ímyndir (symbol)*?

Eru mótsetningar í innihaldinum? Gev tær far um *grafisku myndina*. Kanna teknsetingina. Er hon vanlig? Hvat skapar rytmuna í yrkingini?

Orðafrágreiðingar

Klassisk yrking: er ofta ein yrking úr eldri tíð og er eyðkend av reglubundnum rímum

Modernað yrking: er ofta ein yngri yrking, ið er yrkt í fríum formi (fá ella eingi rím) og hevur ofta persónligt myndamál.

Lýrisk yrking: kensluborin yrking, ið lýsir kenslur og huglag.

Episk yrking: frásøgukend yrking.

Rím: Dømi um *heilrím* (tað at bæði sjálvljóð og eftirfylgjandi hjáljóð bera upp á rím): orð – norð.

Hálvrím (tað at bert sjálvljóð bera uppá rím): tók – bót.

Endarím (endaorðini á reglunum ríma): Sirmar á gøtu – skýmir á fløtu.

Stavrím (tá fleiri orð byrja við sama hjáljóði): Bert er bróðurleyst bak.

Krossrím (onnur hvør regla rímar – abab – eisini nevnt *flættirím*).
Dømi úr yrking eftir Hans A. Djurhuus:
eg elski tíni eygu, tey droymandi ***bláu***, a
eg elski tínar varrar, teirra fríska reyða lit b
tær góvu mær so mangan ta fagrastu ***gávu***, a
ið styrkir og vekur bæði vónir og vit. b

Endurtøkur (verður brúkt í yrkingum og tekstum fyri at leggja herðslu á og skapa rytmu):
Dømi úr yrking eftir Hans A. Djurhuus:
eg elski tíni eygu, tey droymandi bláu,
eg elski tínar varrar, teirra fríska reyða lit

Jalig orð (orð við positivari merking - eisini nevnd pluss-orð): fittur, eygnasteinur, hálova og rósa.

Neilig orð (orð við negativari merking - eisini nevnd minus-orð): óreinur, bartrog, sleyga og baktala.

Hjátýdningur (eisini nevnt konnotatión): eykamerking, t.d. bartrog fyri mann.

Ítøkilig orð (eisini nevnd denotatión): nevtral orð uttan eykamerking, t.d. maður.

Myndburður: Flyting av orði úr einari flokking í aðra, soleiðis at orðið fær eina flutta merking.
Dømi: Hann er ein arbeiðshestur.

Samanbering: Skúlin er sum eitt fongsul.

Sálarkveiking: Náttúra og lutir hava menniskjansligar eginleikar. Dømi: Kavafonnin grætur.

Persónsgerð: Hugtøk fáa menniskjansligar eginleikar. Dømi: Deyðin við líggjanum kom.

Ímynd (eisini nevnt symbol): Dúgvan er ímynd ella symbol fyri frið.

Grafisk mynd (uppsetingin av yrkingini): Ein yrking kann vera sett upp á serligan hátt, so uppseting og inni hald smelta saman. Dømi:

Eg
Er eri
Eg eri eitt
Eg eri eitt jólatræ
Eg

© Lydia Didriksen og Nám

Tulking og tema

Tak saman um tað, sum tín greining vísir. Vert er at geva hesum serligan ans, tá ið tú tulkar:

- Heitið á yrkingini
- Hjátýdningar, ið eru knýttir til serlig orð
- Myndamál, ið kann skiljast í fluttari merking
- Mótsetningar og stríð
- Samanbrestir og tvídráttir
- Hvat snýr yrkingin seg í veruleikanum um?

Millumtekstleiki

Er nakað millumtekstasamband í yrkingini?
Kennir tú aðrar tekstir (søgur, myndir, filmir ella annað), ið viðgera sama evni? Greið frá teimum.

Boðskapur/hugburður

Hevur yrkingin ein serligan boðskap til lesaran?

Tín hugsan

Hvat heldur tú um hesa yrkingina? Grundgev fyri tínum sjónarmiðum. Er yrkingin viðkomandi fyri okkum í dag? Hví/hví ikki?

© Lydia Didriksen og Nám

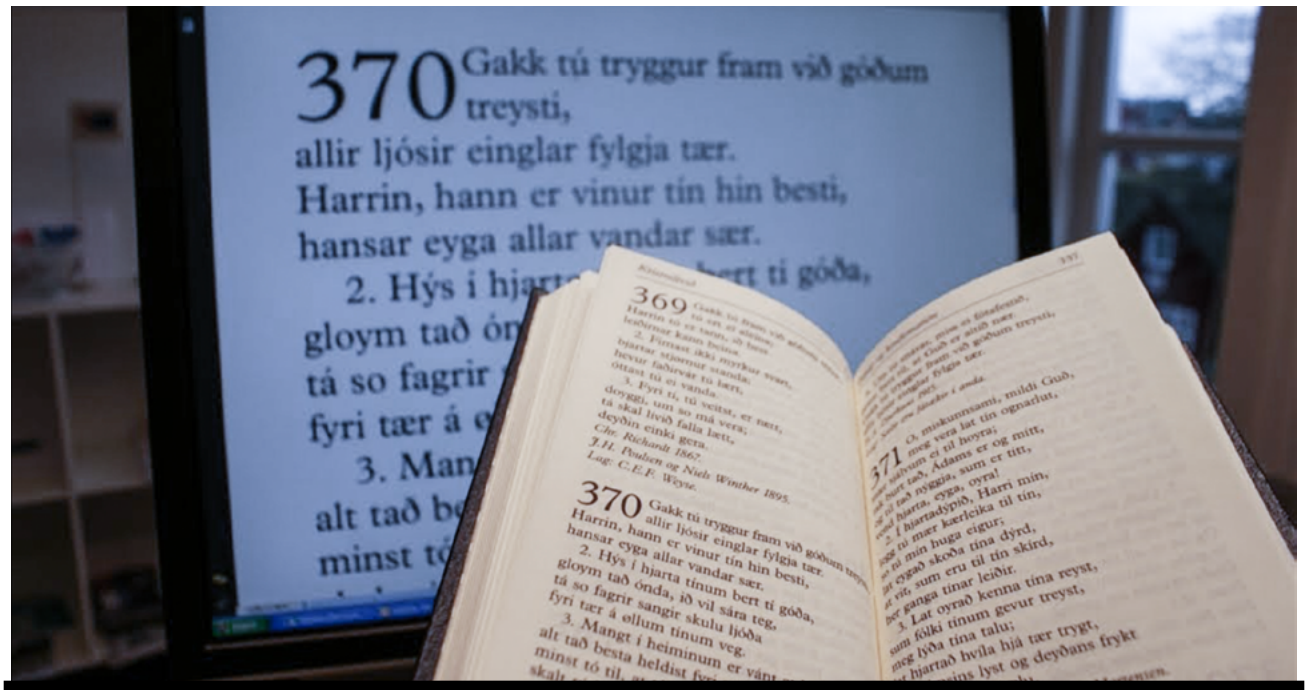

At greina og tulka ein sálm

Tað er umráðandi at hava í huga, tá ið tú greinar og brúkar ein frymil, at frymilin bara er eitt hjálparamboð. Frymilin er ikki lagaður til ein ávísan sálm, tí kann tað væl vera, at ikki alt, sum er nevnt í frymlinum, er at finna í einum sálmi. Brúka frymilin soleiðis, at hann hóskar júst til tín sálm og legg tað aftur at, sum tú heldur, er viðkomandi fyri tína greining.

GG. *Minst altíð til at vísa á dømi í sálminum og at grundgeva fyri tínum uppáhaldum.*

Slóð: Um sálmayrking sum serligt tekstslag

Nøkur orð og hugtøk í frymlinum eru litað *blá* og skrivað við skákskrift. Í høgra bredda standa orðafrágreiðingar til hesi orð og hugtøk.

Byrjan

Les sálmin ígjøgnum fleiri ferðir

- Les hann innantanna og les hann upp
- Kanna ókend orð í orðabók
- Greina fløkjasligar setningar

Um tekstin

Greið frá tí, sum tú veitst um sálmin, so sum

- Nær hann er skrivaður?
- Hvør hevur skrivað hann?
- Hvørjum hann er ætlaður (móttakari)?
- Við hvørjum endamáli hann er skrivaður?
- Í hvørjum sambandi hann verður brúktur?

© Lydia Didriksen og Nám

Kjarnin

Greið frá, hvør kjarnin í sálminum er (t.e. innihaldið stytt til fáar reglur).

Bygging og innhald

- Hvussu er hann bygdur upp?
- Greið frá ørindum og ørindisreglum
- Hvat er sálmurin um? Greið frá innihaldinum í einstøku ørindunum.

Røddini í sálminum

- Er røddin óbeinleiðis (eingin persónur) ella beinleiðis til staðar í sálminum t.d.sumeitt *eg* ella sum ein 3. persónur *hon* ella *hann*?
- Vendir frásøgufólkið sær beinleiðis til lesaran ígjøgnum eitt tú?

Tíð og stað

- Kanna, um sálmurin er knýttur til ávísa tíð ella tíðarskeið.
- Kanna, um hann er staðbundin.

Snildir og mál í sálminum

- Hvørji *rím* eru?
- Eru rímini *hoyri- ella lesirím*?
- Eru *endurtøkur* av orðum ella setningum?
- Hvørjar orðaflokkar er dentur lagdur á?
- Eru *jalig* ella *neilig* orð, ið hava týdning? T.d. lýsingar-, navn- ella sagnorð
- Hava orðini *hjátýdningar*? Ella eru tey *ítøkilig*?
- Er málbúnin merktur av *bíbliumáli*?
- Eru dømi um *gomul og siðbundin orð* úr Bíbliuni?
- Síggjast dømi um serligar *máliskur*?
- Eru dømi um *miðalvarpingar og sagnorð í boðshátti*?
- Eru dømi um *serlig lýsingarorð*?
- Eru *herðandi forfesti ella hástig* at síggja?
- Eru *tvísagnir* at síggja?
- *Myndburðir*?
- *Samanberingar*?
- *Sálarkveiking*?
- *Persónsgerð*?
- *Ímyndir* (eisini nevnt *symbol*)?
- Mótsetningar?

Orðafrágreiðingar

Rím: Dømi um *heilrím* (tað at bæði sjálvljóð og eftirfylgjandi hjáljóð bera upp á rím): orð – norð.

Hálvrím (tað at bert sjálvljóð bera uppá rím): tók – bót.

Endarím (endaorðini á reglunum ríma): Sirmar á gøtu – skýmir á fløtu.

Stavrím (tá fleiri orð byrja við sama hjáljóði): Bert er bróðurleyst bak.

Krossrím (onnur hvør regla rímar – abab – eisini nevnt *flættirím*).
Dømi úr yrking eftir Hans A. Djurhuus:
eg elski tíni eygu, tey droymandi ***bláu***, a
eg elski tínar varrar, teirra fríska reyða lit b
tær góvu mær so mangan ta fagrastu ***gávu***, a
ið styrkir og vekur bæði vónir og vit. b

Hoyri- og lesirím: Dømi um hoyrirím: náttin –glottin. Lesirím: notin – sprotin.

Bíbliumál: sæla, tornakrúna, ormur og kongshøll.

Serligar máliskur: deyðans skuggadal, alveldis drottur og miskunn Harrans.

Gomul og siðbundin orð úr Bíbliuni: jarðarríki, harmur, líðing og ævinligur.

Miðalvarpingar og sagnorð í boðshátti: Halleluja, halleluja!, Guð havi lov! og Prísið Guði!

Serlig lýsingarorð: dýrmettum, heiðurlig, blómandi, blíð og mildi.

Herðandi forfesti ella hástig: allarbesti, fullgjørt, fríðasta og vænasta.

Tvísagnir: lov og prís, súr og sorg, gleði og gleim.

Endurtøkur (verður brúkt í yrkingum og tekstum fyri at leggja herðslu á og skapa rytmu):
Dømi úr yrking eftir Hans A. Djurhuus:
eg elski tíni eygu, tey droymandi bláu,
eg elski tínar varrar, teirra fríska reyða lit

Jalig orð (orð við positivari merking - eisini nevnd pluss-orð): fittur, eygnasteinur, hálova og rósa.

Neilig orð (orð við negativari merking - eisini nevnd minus-orð): óreinur, bartrog, sleyga og baktala.

Hjátýdningur (eisini nevnt konnotatión): eykamerking, t.d. bartrog fyri mann.

Ítøkilig orð (eisini nevnd denotatión): nevtral orð uttan eykamerking, t.d. maður.

Myndburður: Flyting av orði úr einari flokking í aðra, soleiðis at orðið fær eina flutta merking. Dømi: Hann er ein arbeiðshestur.

Samanbering: Skúlin er sum eitt fongsul.

Sálarkveiking: Náttúra og lutir hava menniskjansligar eginleikar. Dømi: Kavafonnin grætur.

Persónsgerð: Hugtøk fáa menniskjansligar eginleikar. Dømi: Deyðin við líggjanum kom.

Ímynd (eisini nevnt symbol): Dúgvan er ímynd ella symbol fyri frið.

© Lydia Didriksen og Nám

Tulking og tema

Tak saman um tað, sum tín greining vísir. Vert er at geva hesum serligan ans, tá ið tú tulkar:

- Hjátýdningar, ið eru knýttir til serlig orð
- Myndamál, ið kann skiljast í fluttari merking
- Mótsetningar og stríð
- Samanbrestir og tvídráttir
- Hvat snýr sálmurin seg í veruleikanum um?
- Tak saman um og greið frá, hví talan er um eina sálmayrking og ikki um eina vanliga yrking.

Millumtekstleiki

Er nakað millumtekstasamband í sálminum?
Kennir tú aðrar tekstir (søgur, myndir, filmir ella annað), ið viðgera sama evni? Greið frá teimum.

Boðskapur/hugburður

Hevur sálmurin ein serligan boðskap til móttakaran?

Tín hugsan

Hvat heldur tú um henda sálmin? Grundgev fyri tínum sjónarmiðum.

© Lydia Didriksen og Nám

At greina eina blaðgrein

Tað er umráðandi at hava í huga, tá ið tú greinar og brúkar ein frymil, at frymilin bara er eitt hjálparamboð. Frymilin er ikki lagaður til eina ávísa blaðgrein, tí kann tað væl vera, at ikki alt, sum er nevnt í frymlinum, er at finna í eini blaðgrein. Brúka frymilin soleiðis, at hann hóskar júst til tína blaðgrein og legg tað aftur at ella burturúr, sum tú heldur ella ikki heldur, er viðkomandi fyri tína greining.

GG. *Minst altíð til at vísa á dømi í blaðgreinini og at grundgeva fyri tínum uppáhaldum.*

Nøkur orð og hugtøk í frymlinum eru litað *blá* og skrivað við skákskrift. Í høgra bredda standa orða frágreiðingar til hesi orð og hugtøk.

Byrjan

Les blaðgreinina væl og virðiliga.

- Kanna ókend orð í orðabók
- Greina fløkjasligar setningar

Gev tær far um:

- hvør (sendari)
- sigur hvat (evni)
- hvar (miðil)
- við hvønn (móttakari)
- við hvørji ætlan (endamál)
- serlig eyðkenni

© Lydia Didriksen og Nám

Samskiftisviðurskiftini, t.e. sendari–evni– móttakari.

Sendarin

- Hvør er sendarin? T.e. hvør hevur skrivað greinina?

Miðil og evni

- Í hvørjum miðli er greinin skrivað?
- Nær er hon skrivað?
- Hvat er evnið í greinini?
- Ger ein stuttan samandrátt av innihaldinum

Móttakarin

- Hvør er móttakarin?
- Hvussu kanst tú vita, hvør móttakarin er?
- Hvussu hevur sendarin hugsað um, hvør móttakarin er?
- Eru innihald og tekstur lagað til móttakaran?

Endamál og ætlan

- Við hvørjum endamáli er greinin skrivað?

Bygnaður og uppseting

- Hvussu er blað greinin *sett upp*? Hugsa um myndir, yvirskriftir, *brellbita*, *millumyvirskriftir* og *breyðtekst*
- Eru yvirskriftin og millumyvirskriftir í samsvari við innihaldið í tekstinum?
- Eru *snildir* brúktar sum *eygnariv*?

Opið ella afturlatið samskifti

- Er talan um *opið* ella *afturlatið samskifti*?
- Er greinin løtt ella torskild at lesa?
  Kanna t.d.,
  - um teksturin er býttur sundur við millum yvirskriftum,
  um orðini eru stutt og kend,
  um fleiri torskild ella fremmandorð eru í greinini,
  um setningarnir eru stuttir ella langir,
  og um nógvir eykasetningar eru.

Objektivt (partleyst) ella subjektivt (partískt) skrivingarlag

- Er talanum *partleyst* (objektivt) ella *partískt* (subjektivt) skrivingarlag?
- Er sendarin partleysur ella partískur?
- Er hann sakligur og upplýsandi?
- Er hann kensluborin og persónligur?

Orðafrágreiðingar

Uppseting: fevnir um myndatilfar, yvirskriftir og millumyvirskriftir, stuttan kunnandi inngang, eisini nevnt *brellbiti* (nevnt *manchet* á yrkismáli) til høvuðstekstin (eisini nevndur *breyðtekstur*), ið kann verða býttur sundur í teigar

Partleyst (objektivt) skrivingarlag: nevtralt, upplýsandi og sakligt

Partískt (subjektivt) skrivingarlag: kensluborið og persónligt

Opiðsamskifti: greinin er skrivað, so øll skilja innihaldið

Afturlatið samskifti: greinin er skrivað, so bara fá hava førleika at lesa hana. Dømi um afturlatið samskiftieru t.d. yrkisbløð til læknar við latínskum heitum.

Snild: verður brúkt at fanga lesarans uppmerksemi, t.d. myndir og yvirskiftir

Eygnariv: tað, sum fyrst fellur í eyguni

Brellbiti: stuttur kunnandi inngangur (nevnt manchet á yrkismáli)

Millumyvirskriftir: yvirskriftir, ið skilja breyðtekstin sundur

Breyðtekstur: høvuðsteksturin í eini blaðgrein

© Lydia Didriksen og Nám

Málbúnin

- Hvussu er málburðurin í greinini?
  - Er hann nevtralur og sakligur ella kensluborin og persónligur?
- Koma serlig orð (t.d.lýsingarorð) ofta fyri?

Upplýsandi ella ávirkandi endamál

- Ætlar sendarin (loyniliga) at ávirka móttakaran við síni skriving?
- Vil sendarin hava móttakaran at taka støðu og koma í part við sær?
- Vil sendarin upplýsa og kunna móttakaran um evnið, hann skrivar um?
- Greið frá endamálinum og ætlanini við greinini.
  GG. Svara við støði í tekstinum og greiningini.

© Lydia Didriksen og Nám

At greina og tulka myndir

Tað er umráðandi at hava í huga, tá ið tú greinar og brúkar ein frymil, at frymilin bara er eitt hjálparamboð. Frymilin er ikki lagaður til eina ávísa mynd, tí kann tað væl vera, at ikki alt, sum er nevnt í frymlinum, er at finna í eini mynd. Brúka frymilin soleiðis, at hann hóskar júst til tína mynd og legg tað aftur at ella burturúr, sum tú heldur ella ikki heldur, er viðkomandi fyri tína greining.

GG. *Minst altíð til at vísa á dømi í myndini og at grundgeva fyri tínum uppáhaldum.*

Nøkur orð og hugtøk í frymlinum eru litað *blá* og skrivað við skákskrift. Í høgra bredda standa orðafrágreiðingar til hesi orð og hugtøk.

Byrjan

Kanna myndina væl og virðiliga

Um myndina

Greið frá tí, sum tú veitst um myndina, so sum

- hvør hevur gjørt hana
- nær er hon gjørd
- hvussu er hon gjørd (tilfar)
- hvat slag er myndin (t.d. málningur, fotomynd, viðgjørd mynd ella lýsing)

Hvat sæst á myndini?

- Hvat er í *forsýni*, *miðsýni* og *baksýni*?
- Er javn vág í myndini?
  Eru allir partar javnstillaðir, ella skarar onkur framúr?
- Um persónar eru á myndini, hvussu er teirra kropsburður?
  Er hann t.d. opin ella læstur?
  Hvussu eru teirra andlitsbrøgd?
  Sæst t.d. gleði, sorg, látur, grátur, líkasæla ella spenningur?
  Hvussu er samspælið teirra millum? T.d. tættleiki/frástøða?

Orðafrágreiðingar

Forsýni:	Tað er tað, sum sæst fremst í myndini
Miðsýni:	Tað er tað, sum sæst í miðjuni í myndini
Baksýni:	Tað er tað, sum sæst aftast í myndini

© Lydia Didriksen og Nám

Hvussu er myndin bygd upp?

- Hvussu er myndin skipað?
  Er hon t.d. skipað við *miðjuni sum savningardepli*, *symmetriskt*, *tríkantskompositión* ella *diagonalt*? Hvar er „*gylti skurðurin*“?
- Er *rørsla í myndini*
- Hvussu við frásjónini í myndini?
  Er hon vanlig, nær ella fjar?
- Hvussu við sjónarhorninum?
  Er talan um *ervafrásjón*, *miðfrásjón* ella *neðrafrásjón*?

Eygnariv, ljós og litir í myndini

- Hvat er *eygnarivið í myndini*?
- Hvussu við ljósinum í myndini?
  Er talan um natúrligt ljós ella ljós frá t.d. eini lampu, ella er talan um symbolskt ljós? Er skuggi á myndin?
- Hvussu eru litirnir í myndini?
  T.d. ljósir ella døkkir, *heitir* ella *kaldir*?

Umhvørvið og tíðin í myndini

- Hvar eru vit stødd?
- Hvussu er umhvørvið?
- Hvørjir lutir eru á myndini?
  Hoyra lutirnir til í okkara samtíð?
  Hvat siga teir um tíðina í myndini?
- Eru ímyndir (eisini nevnt symbol) í myndini?
- Hvussu er klædnabúnin?
  Ganga vit soleiðis ílatin í dag?
- Hvat sigur hann um tíðina í myndini?

Sigur myndin eina søgu?

- Er ein søga í myndini?
- Hvussu er huglagið í myndini?
  Hvørjar tankar og kenslur vísir myndin?
  Hvat hugsar tú, tá ið tú sært myndina?
  Hvussu upplivir tú myndina?

Tak samanum og tulka myndina

- Hvat sigur heitið um myndina?
- Hvussu hevði tú nevnt hana, um hon var tín?
- Hvørjir mótsetningar síggjast í myndini?
- Tulka myndina
- Umboðar myndin nakran ávísan samfelagsbólk?
- Kennir tú aðrar myndir, ið minna um hesa?
- Viðger myndin eitt tema, ið sæst aftur í øðrum listagreinum?

Orðafrágreiðingar

Miðjan sum savningardepil:

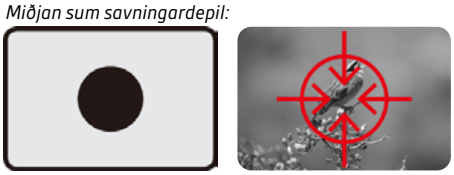

Symmetrisk:

Tríkantskompositión:

Diagonalt:

Gylti skurðurin:

Ervafrásjón: sæð uppi frá og niður

Miðfrásjón: sæð beint inn á myndaevnið

Neðrafrásjón: sæð niðri frá og upp

Rørsla í myndini: diagonalar linjur (linjur á skák) skapa rørslu og elva til spenning; beinar linjur skapa ró og stilli

Eygnarivið í myndini: tað, sum fyrst fellur í eyguni

Heitir litir: Sí myndina

Kaldir litir: Sí myndina

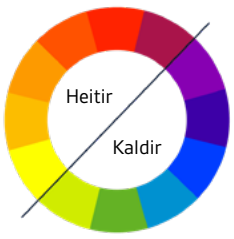

© Lydia Didriksen og Nám

At greina og tulka ævintýr

Tað er umráðandi at hava í huga, tá ið tú greinar og brúkar ein frymil, at frymilin bara er eitt hjálparamboð. Frymilin er ikki lagaður til eitt ávíst ævintýr, tí kann tað væl vera, at ikki alt, sum nevnt er í frymlinum, er at finna í einum og sama ævintýri. Brúka frymilin soleiðis, at hann hóskar júst til títt ævintýr og legg tað aftur at ella tak tað burturúr, sum tú heldur, er viðkomandi ella óviðkomandi fyri tína greining.

GG. *Minst altíð til at vísa á dømi í ævintýrinum og at grund geva fyri tínum uppáhaldum.*

Um tekstaslagið

Ævintýr er tekstaslag, ið er partur av tí, sum vit nevna *„skaldskapur av mannamunni“* – eisini nevnt „munnmentir“. Sí Tekstasløg skaldskapur av mannamunni, har ævintýr eru nærri umrødd.

Byrjan

Les ævintýrið væl og virðiliga ígjøgnum.

- Kanna ókend orð í orðabók

Um tekstin

Greið frá tí, sum tú veitst um tekstin, so sum

- tekstaslag
- hvat eitt ævintýr er
- hvør munur er á einum ævintýri og eini vanligari søgu
- høvund
- útgávuár

© Lydia Didriksen og Nám

Søgugongdin

Greið frá, hvør kjarnin í ævintýrinum er (t.e. søgugongdin stytt til fáar reglur).

Søgubygging

Greið frá, hvussu ævintýrið er bygt upp.

- Hvussu byrjar tað?
- Er ævintýrið skipað við eini byrjan, einari miðju við hendingum og einum enda? Greið frá tí.
- Hvussu endar tað?
- Hvar er hæddin ella vendin?
- Er søgu gongdin býtt upp í heima– úti –heima? Um so er, vís hetta býtið.
- Hvørjar hendingar fara fram í ævintýrinum, sum ikki eru í vanligum søgum?
- Hvørji tøl verða nevnd?
- Tú kanst mynda søgugongdina sum eina brúgv við byrjan, hendingar og enda

Frásøgufólk

- Er ævintýrið skrivað í 1., 2. ella 3. persóni?
- Hvør er frásøgufólk?
- Hvør ber sjónarhornið?
- Eru persónarnir lýstir innanífrá, uttanífrá ella bæði?

Tíðin

Søgutíð

- Nær fara hendingarnar í ævintýrinum fram? Vís á fyribrigdi, sum geva grundir fyri tíni tíðarfesting.
- Hvussu long er søgutíðin? Tað er tíðin, sum gongur frá ævintýrið byrjar, og til tað endar.
- Eru aftur lítandi brot?

Stað

Hvar fer ævintýrið fram? Greið frá tí, sum tú veitst um staðið/støðini.

- Hvar eru persónarnir staddir?
- Verða støð nevnd við navni?

Persónslýsingar

- Hvørjir persónar/verur eru í ævintýrinum?
- Greið frá tí, sum tú veitst um teir.
- Hvør er høvuðspersónurin?
- Hvørjir eykapersónar eru?
- Hvør er hetjan í ævintýrinum?
- Greið frá sambandinum ímillum persónarnar.
- Brúka *aktantfrymilin* at lýsa sambandið ímillum persónarnar

GG. Tú finnur *aktantfrymilin* og frágreiðing um, hvussu hann kann brúkast her: Sí slóðina til Tekstasløg skaldskapur av mannamunni

© Lydia Didriksen og Nám

Málið og skrivingarlagið

Hvat eyðkennir málið í ævintýrinum?

- Er málið gerandisligt ella háfloygt?
- Er stílurin knappur ella tungur? Vís á dømi.
- Hvørjir orðaflokkar eru serliga væl umboðaðir?
- Hvat verður serliga væl lýst?

Myndamál

Eru myndamál og samanberingar í ævintýrinum? Vís á dømi í tekstinum

Tulking og tema

Tak saman um tað, sum tín greining vísir. Vert er at geva hesum serligan ans, tá ið tú tulkar:

- Hvønn týdning hevur heitið á ævintýrinum?
- Hvørjir mótsetningar eru?
- Hvat skapar spenningin í ævintýrinum, og hvør er uppi ímóti hvørjum?
- Eisini kanst tú kanna, hvat persónar ella fyribrigdi umboða í ævintýrinum.

Millumtekstleiki

Kennir tú aðrar tekstir (søgur, yrkingar, myndir, filmir ella annað), ið viðgera sama evni? Greið frá teimum.

Boðskapur/hugburður

Hevur ævintýrið ein serligan boðskap til lesaran?

Tín hugsan

Hvat heldur tú um ævintýrið? Grundgev tíni sjónarmið. Er ævintýrið viðkomandi fyri okkum í dag? Hví/hví ikki?

© Lydia Didriksen og Nám